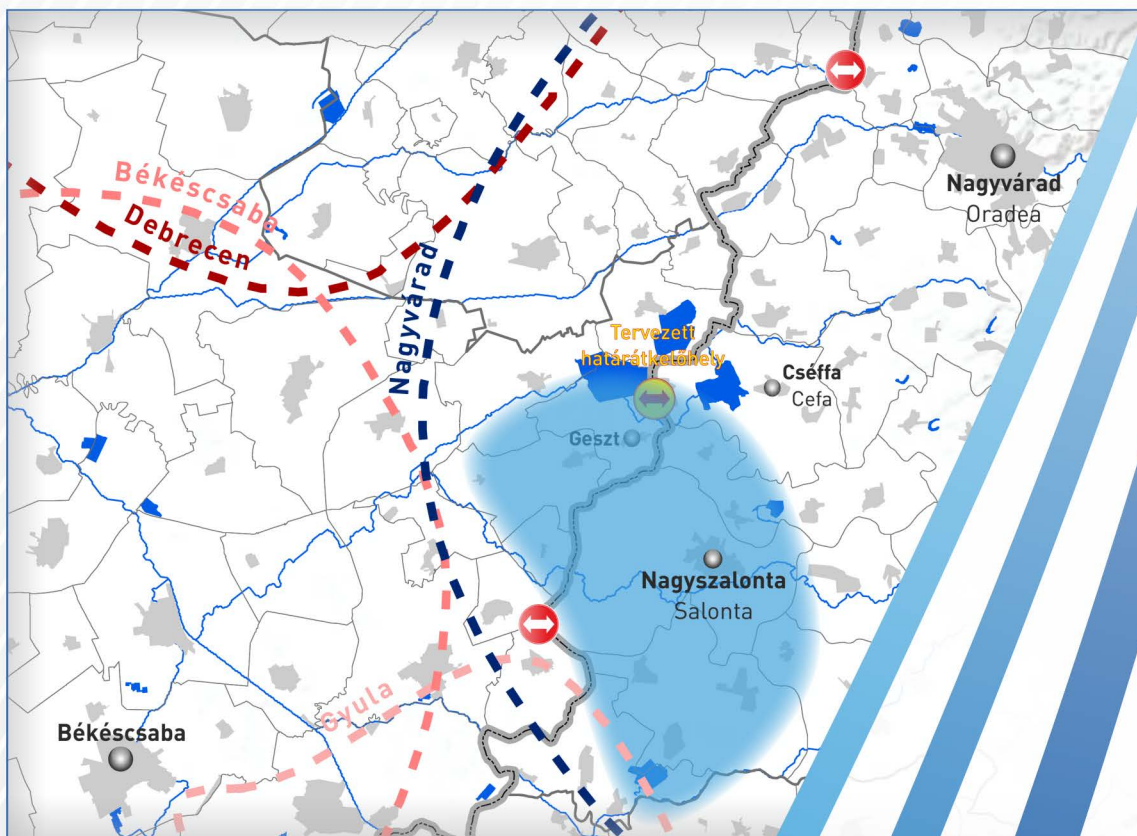

A Geszt – Cséffa (Cefa) közé tervezett határátkelő megépítésének döntés-előkészítő tanulmánya

TARTALOMJEGYZÉK

1. Az új átkelő funkcióvizsgálata	3
Történeti áttekintés	3
Az államhatár funkcionális vizsgálata	3
Helyi kapcsolat	5
Térségi funkciók	6
<i>Területi kohézió</i>	6
<i>Gazdasági kohézió</i>	8
<i>Társadalmi kohézió</i>	10
Nagytérségi szerepkör	13
<i>Területi kohézió</i>	13
<i>Gazdasági kohézió</i>	15
<i>Társadalmi kohézió</i>	16
2. Az átkelő tervezési háttere	17
Tervezett átkelők Békés megye északkeleti térségében	17
Az új átmenetek illeszkedése a térség fejlesztését meghatározó dokumentumokhoz.....	18
Környezeti kockázatok	20
Összegzés	22

Jelen rövid összegző tanulmány elkészítésére a Miniszterelnökség kérte fel egyesületünket azzal a céllal, hogy egyfajta háttérrel biztosítson a magyarországi Geszt és a romániai Cséffa (Cefa) közé tervezett új határátkelő megépítését célzó döntések meghozatalához. Annak érdekében, hogy az átkelővel kapcsolatban megalapozott döntés születhessen, két kérdés vizsgálatára van szükség:

- (1) milyen funkciókat láthat el az új átmeneti pont;
- (2) mekkora a pénzügyi-társadalmi-környezeti vonzata a beruházásnak, és ezek a költségek arányban állnak-e a tervezett funkciókkal?

A Geszt és Cséffa közé tervezett átkelő legfontosabb funkciója a magyar-román határ átjárhatóságának növelésében, a határon átnyúló társadalmi és gazdasági kapcsolatok élénkülésében, a határtérség kohéziójában lenne. Jelen tanulmányban bemutatásra kerül, hogy az új átkelő milyen hatékonyan tudná betölteni ezt a funkciót. Ezt a közúthálózatban betöltött szerepének vizsgálatával, a térségi kapcsolatok várható intenzitásának becslésével igyekeztünk bemutatni. Ehhez kapcsolódóan magának a határnak a szerepét is igyekeztünk megvilágítani.

A tanulmány második részében a jelenleg ismert beruházási változatot elemeztük közlekedési, pénzügyi és környezeti szempontból, összevetve a térségbe tervezett más átkelők alternatíváival, illetve az első rész kohézió megközelítésű vizsgálatának eredményeivel.

A tanulmányban a földrajzi neveknek következetesen a magyar változatát használtuk. Az egyértelműség érdekében alább olvasható a romániai földrajzi nevek román változata:

- Arad megye: județ Arad
- Atyás: Ateaș
- Bihar megye: județ Bihor
- Cséffa: Cefa
- Felsőbarakony: Berechiu
- Gyapjú: Gepiu
- Inánd: Inand
- Madarász: Mădăras
- Nagyszalonta: Salonta
- Nagyvárad: Oradea
- Oláhszentmiklós: Sânnicolau Român
- Ottlaka: Grăniceri
- Rojt: Roit
- Székudvar: Socodor
- Tenke: Tinca
- Tőzmiske: Mișca
- Vizesgyán: Toboliu

1. AZ ÚJ ÁTKELŐ FUNKCIÓVIZSGÁLATA

Történeti áttekintés

A Geszt és Cséffa kapcsolata a történelmi Magyarország kereteiben természetesen voltak. Mindkét település Bihar vármegye Cséffa-Nagyszalontai járásához tartozott 1920-ig. Gesztről közvetlen út vezetett mind Cséffára, mind Nagyszalontára. Geszt számára ebben az időben Nagyvárad volt a legközelebbi nagyváros és megyeszékhely, a legközelebbi vasútállomás Cséffán működött.

Míg 1920 előtt Geszt Bihar megye integráns része volt, addig a trianoni határmegvonást követően hagyományos kapcsolatai megszűntek. Az új nemzetállami keretek között a község periférikus helyzetbe került. Az új államhatár negatív hatását fokozta, hogy a közel 300 lakosú – és közel egyenlő arányban magyarok és románok által lakott – Tiszaradványpuszta nevű településrészét Romániához csatolták.

A határmegvonás negatív hatását a település életére jól szemlélteti a lakosságszám alakulása. Az 1870 és 2011 között végzett népszámlálások közül 1910-ben volt a legnagyobb Geszt lakossága; ekkor a mai község területére vetítve 1545 fő élt Geszten. Az akkor még a faluhoz tartozó Tiszaradványpusztával együtt a lakosságszám 1843 fő volt. 2011-ben a lakosok száma 790 fő volt csupán.

Cséffa lakossága 1910-ben kevesebb volt az akkori Geszt lakosságánál (1637 fő), azonban a település más fejlődési utat járt be, és ez népességszámának változásában is megmutatkozott. A tágabb térség gazdasági, társadalmi központjával, Nagyváraddal nem szakadt meg a kapcsolat Románia keretein belül sem, a vasúti összeköttetés pedig segítette a város-vidék kapcsolat kibontakozását. Népességszám-csökkenés az utóbbi két népszámlálás között mutatkozott. 2011-ben Cséffa lakossága valamivel magasabb volt 1200 főnél, társtelepüléseivel együtt pedig Cséffa község lakossága 2272 fő volt.

Az államhatár funkcionális vizsgálata

Az egykor szerves egységet alkotó Bihar vármegye Nagyvárad-központú közlekedési hálózatát a vármegyét átszelő új államhatár két egyenlőtlen részre osztotta 1920-ban. A Budapest és Erdély között futó északi vasútvonal, valamint a Fiume-Nagyvárad vasútvonal Nagyváradon keresztezte egymást, ezeken kívül további mellékvonalak indultak ki a város vasúti csomópontjáról (pl. Nagyvárad-Vésztő). A félbeszakított vonalak egy részén visszaesett, másik részükön teljesen megszűnt a forgalom.

A két ország európai integrációja viszont utat nyitott a határokon átívelő közös gondolkodásra. Románia 2007. évi uniós csatlakozása óta a határ átjárhatósága jelentősen javult. A térség fejlődését hátrányosan befolyásoló határ ellégiesedése valós lehetőségként tartható számon.

Ugyanakkor a határok lebontása az országok integrációjából fakadó lehetőség csupán, nem annak egyenes következménye. Fontos leszögezni, hogy Románia Schengeni Övezethez való csatlakozása feltétel volna a határ átjárhatóságának tovább fokozásához, azonban a csatlakozás időpontja jelenleg bizonytalan.

Az államhatárokkal foglalkozó tudományos diskurzus a határnak négy jellemzőjét különbözteti meg:

- elválasztó szerep (barrier)
- ütköző zóna (frontier)
- szűrő szerep (filter)
- összekötő zóna (kontaktuszóna).

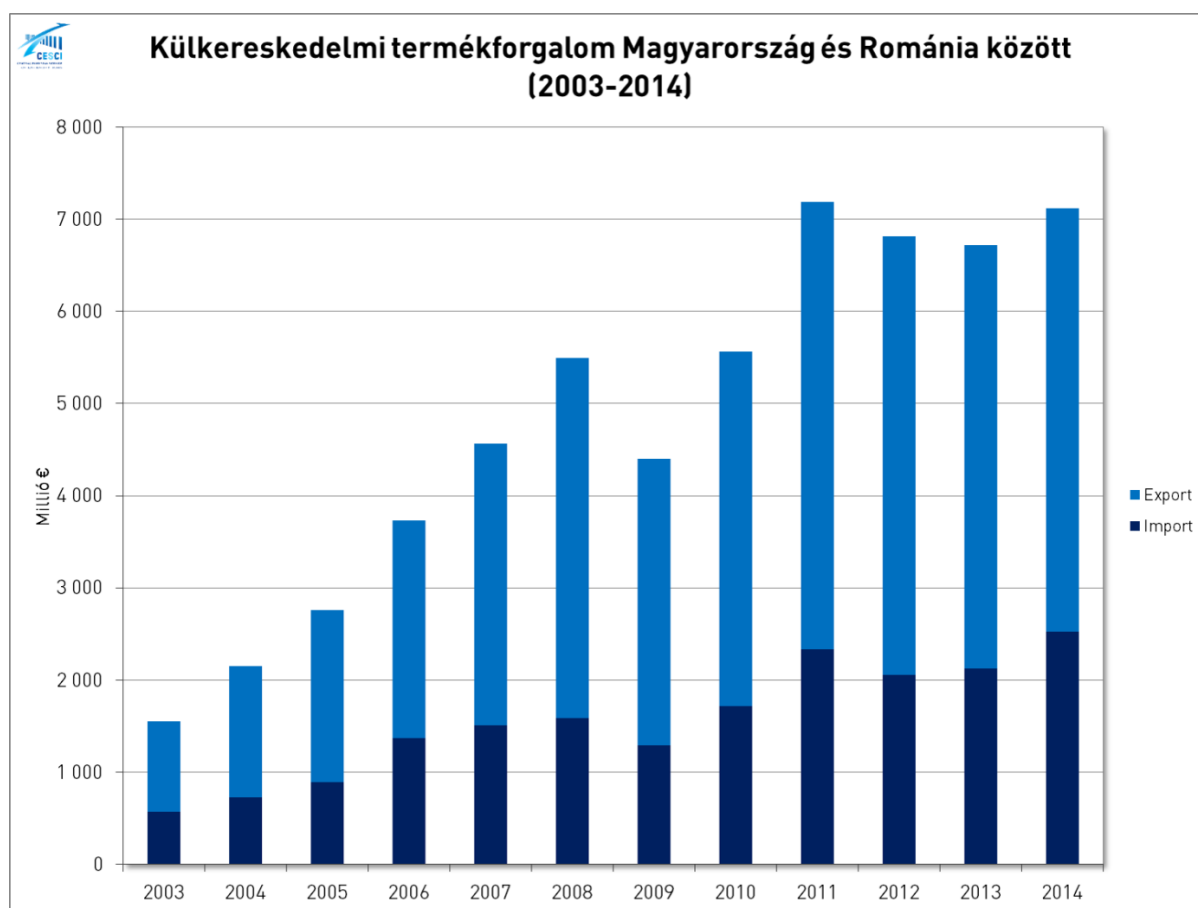
A 20. század során Magyarország államhatárainak elválasztó / barrier funkciója igen erős volt, különösen az államszocializmus évtizedeiben. A határokon átívelő interakciókat igyekeztek minimalizálni, és ezt egyrészt adminisztratív eszközökkel, másrészt a határátmeneti pontok számának limitálásával igyekeztek elérni.

Ezek eredményeként a lakosság is elsősorban elválasztó elemként tekintett és tekint napjainkban is az államhatárookra. Ez a mentális térképzet az európai integráció előrehaladása ellenére továbbra is meghatározó.

A határátmeneti pontok körének szűkítése eredményeként Geszt és Cséffa szűkebb térségében nem lehetett átkelni a határon, és ez az állapot napjainkban is így van. A legközelebbi átkelő Méhkerék és Nagyszalonta között üzemel; ez az átmeneti pont Geszttől 35km-re, Cséffától 33km-re található. Észak felé kerülve az ártándi átkelőn lehet átlépni a határon, ez Geszttől 44, Cséffától 41km-re fekszik. Ezen a szakaszon tehát az államhatár valóságos gát, azzal párhuzamosan elkülönülten szerveződik a társadalmi, gazdasági élet. Részben ennek eredményeként a határ mindkét oldala, de különösen a magyar oldalon fekvő térség erősen periférikus jellegű; hiányoznak a funkciókban gazdag központi települések, nem működnek nagyobb foglalkoztatók, és a közlekedési infrastruktúra állapota is leromlott.

Az erős elválasztó szerep mellett az államhatár ütközőzóna (frontier) funkciója is erős. Jelentős különbségek mutatkoznak a bérszínvonalat, a gazdaságszerkezetet, és a foglalkoztatás arányát tekintve is. Ellentétben a bihari határszakasz északi részével, a megfigyelt térséget etnikai szempontból is eltérő karakter jellemzi.

Románia európai integrációja, uniós csatlakozása óta került előtérbe a határ szűrőszerepe (filter). Jellemzővé vált a forgalom növekedése Románia és Magyarország, illetve Románia és Nyugat-Európa között, amely – részben – a magyar-román határátkelőkön keresztül zajlik. Ahogy a lentebbi ábra szemlélteti, a dinamikus növekedés a két szomszédos ország között a gazdasági válság hatására némileg visszaesett, 2010 és 2014 között a korábbi évekhez képest nagyobb forgalom volt megfigyelhető, 2010-ben és 2014-ben a termékforgalom értéke meghaladta a 7 millió eurót.

1. ábra: Külkereskedelmi termékforgalom Magyarország és Románia között
(Adatok forrása: KSH Tájékoztatási Adatbázis)

A szűrőszerep felértékelődése a két ország közti interakciók növekedésével állítható párhuzamba, ugyanakkor ebben a helyi forgalom számára épülő, 3,5 tonnás súlykorlátozás mellett igénybe vehető határátkelők csupán marginálisan vesznek részt.

A kontaktzóna funkció erősödését a határon átnyúló társadalmi kapcsolatok gyarapodása jelzi, amit többek között a Magyarország-Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program keretében megvalósult közös projektek támogatnak. Középtávon elképzelhető, hogy Románia a Schengeni Övezetnek is tagjává válik, ami a kapcsolatok intenzifikálásának lehetőségét, de emellett az államhatár szűrőfunkciójának visszaszorulását jelentené. A határellenőrzés megszűnésével, valamint az átkelő pontok sűrítésével a határ egyre kevésbé töltene be az elválasztó és szűrő szerepet, és felértékelődne annak összekötő funkciója.

Helyi kapcsolat

Az új átkelő megépítését elsősorban a helyi kapcsolatok élénkítésének célja támogatja. Az új átmeneti pont elsődleges funkciója a két határ menti település közötti összeköttetés biztosítása, a két község közti kohézió erősítése volna. Így az átkelő szűkebb értelemben valamivel több mint 3000 ember igényeit szolgálná.

Jelenleg is vannak baráti, rokoni kapcsolatok a két település lakói között. Azonban a kapcsolattartást megnehezíti a legközelebbi átkelő nagy távolsága. Megjegyzendő, hogy Geszt és Cséffa

önkormányzatai testvér-települési kapcsolatot ápolnak, ami egymás rendezvényein (pl. falunap) való részvételben nyilvánult meg az elmúlt években. Ezekre a rendezvényekre, évente 1-2 alkalommal ideiglenesen megnyitják a határt.

A társadalmi kapcsolatok mellett várhatóan kisebb léptékű gazdasági kapcsolatok is kialakulnának a határ átjárhatósága esetén. Románia uniós csatlakozása óta a határ menti kiskereskedelmi forgalom megnövekedett a magyar-román államhatár egész hosszán. Ebből Geszt és Cséffa eddig nem tudott profitálni, mivel nehezen megközelíthetőek a határ túloldaláról. Ugyanakkor az új átkelő módot adna a határon átnyúló kiskereskedelem felfutásában.

A két település közül Geszt általános elérhetőségét javítaná érdemben az új összeköttetés. Geszt jelenleg zsákfalú, közúti kapcsolatai egyoldalúak. Az elmúlt években a korábban létező Geszt-Nagyszalonta, és a Geszt-Marciháza útszakasz megépítése is felmerült a jelen tanulmányban tárgyalt Geszt-Cséffa átkelő mellett. Feltételezhetően nincs szükség mindhárom új átmenetre, ugyanakkor fontos a három beruházás egymással való viszonyát is felmérni, és a határtérség fejlődését leginkább szolgáló beruházást megvalósítani (erről a tanulmány későbbi fejezeteiben értekezünk).

Térségi funkciók

Területi kohézió

A Geszt és Cséffa között tervezett átkelő térségi funkciója a Nagyvárad és Nagyszalonta közötti falusias térség, valamint a Sarkadi járás északi része közötti átmenet megteremtése. Mindkét térség gazdasági perifériaként tartható számon, de a román oldal helyzete kedvezőbb a közeli városok, mindenekellett Nagyvárad gazdasági-foglalkoztatási erejéből fakadóan. A Sarkadi járás Magyarország leghátrányosabb helyzetű térségeinek egyike.

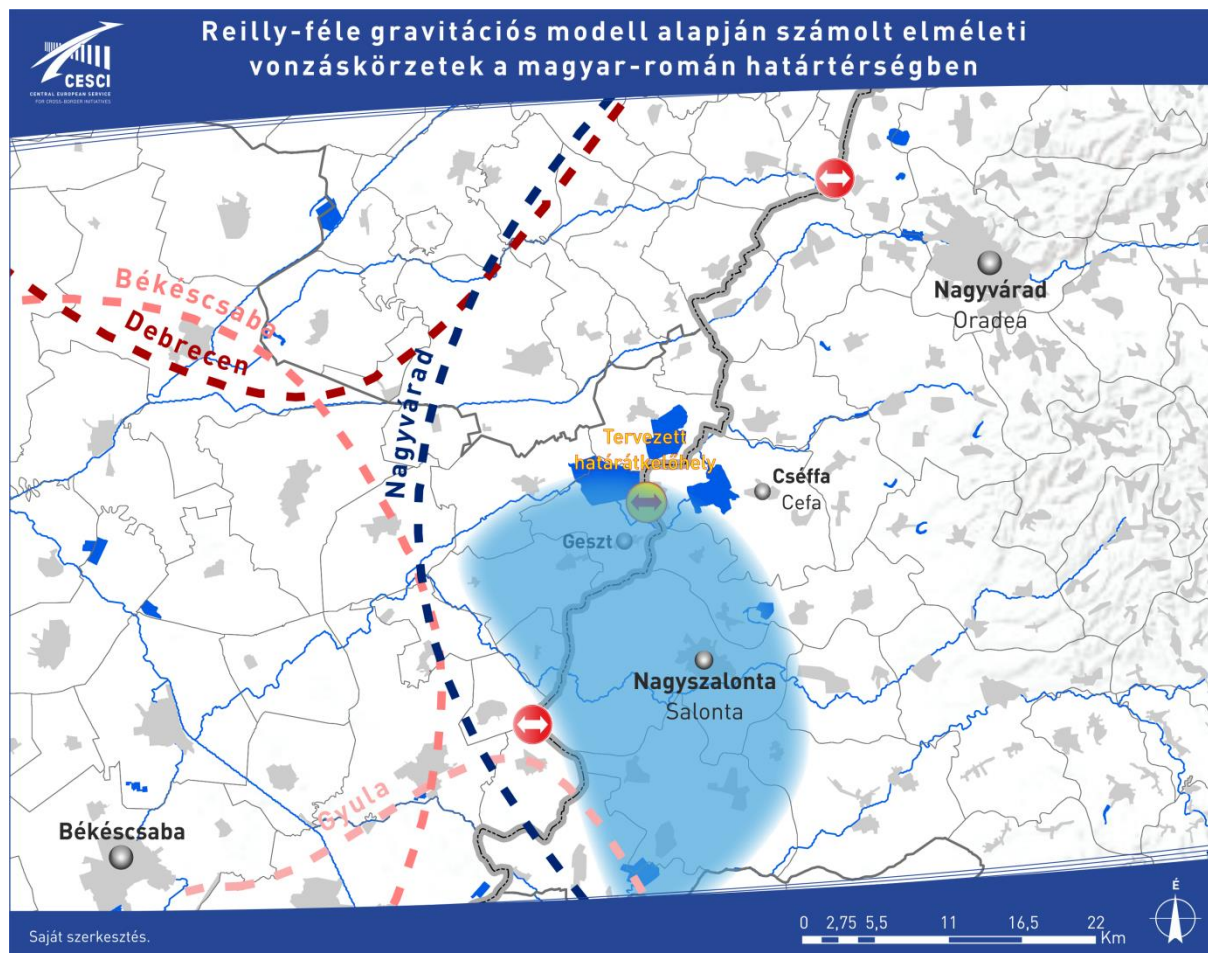
A határátkelő megépítése – az átkelő két oldalán fekvő települések mellett – várhatóan javítaná a magyar oldalon Mezőgyán, Sarkadkeresztúr és Zsadány települések elérhetőségét, míg a román oldalon a Cséffa községhez tartozó Atyás és Inánd, és az Oláhszentmiklóshoz tartozó Felsőbarakony, Oláhszentmiklós és Rojt települések helyzete javulna.

A közutakkal gyengén feltárt térségben beazonosíthatóak további közúthálózati fejlesztések, amelyek jelentősen javítanák egyes települések elérhetőségét, és növekedne a hálózat összekapcsoltsága. A Geszt és Biharugra közötti út szilárd burkolattal való ellátása esetén Biharugra és Zsadány, a Cséffa és Marciháza közti út burkolattal való ellátásával pedig Marciháza elérhetősége is javulna. A két említett fejlesztésnek a természeti szempontok vethetnek gátat, hiszen mindkettő útszakasz NATURA 2000 területen haladna végig, a Geszt-Biharugra összekötő út emellett fokozottan védett, és a Ramsari Egyezmény hatálya alá tartozó tájakat is keresztezne.

A határtérség magyar oldalára jellemző a városok hiánya. Geszttől a járásszékhely Sarkad 27km-re, a megyeszékhely Békéscsaba 53km-re fekszik. A román oldalon található városok (Nagyszalonta, illetve Nagyvárad) légvonalban közelebb fekszenek, a nagy közúti távolság a határ gátló szerepének, és az átkelő hiányának köszönhető. Ahogy a lenti ábra szemlélteti, elhelyezkedésük és súlyuk alapján

a két romániai város vonzaskörzete a határon túlra is átterjedne, azonban az átkelő hiánya gátolja az élő vidék-város kapcsolatok kibontakozását a határon átívelő kapcsolatok esetében.

A Geszt-Cséffa átkelő megépülése esetén Gesztről Nagyszalonta eléréséhez 29km, Nagyvárad eléréséhez pedig 40km-t volna szükséges megtenni.

2. ábra: Városok elméleti vonzaskörzete Geszt és Cséffa térségében

A fenti ábrán a Reilly-féle gravitációs modellel beazonosítható elméleti vonzaskörzetek láthatóak. A modellre a gravitációs törvény földrajzi analogonjaként tekinthetünk, amely a megfigyelt pontok közötti távolságok, illetve a pontokhoz rendelt súlyértékek alapján modellezi a térben megfigyelhető vonzaskörzeti viszonyokat. Az általunk készített modellbe a megfigyelt térség tágabb szomszédságában fekvő városokat vontuk be, távolságként a légvonalbeli távolságot, súlyként pedig a népességszámot vettük alapul. Megfigyelésünk szerint Geszt, és a szomszédos Mezőgyán számára Nagyszalonta lenne az a középváros, amely közeli, ideális térségi központot jelentene. Nagyobb területi szinten pedig Nagyvárad vonzereje érvényesül – nem csak a tervezett átkelő szűkebb értelemben vett környékén, hanem Békés megye északkeleti, és Hajdú-Bihar megye délkeleti részén is. Ezért a Geszt és Cséffa közé tervezett átkelőt érdemes olyan kontextusban is megvizsgálni, hogy az a határon tervezett további átkelőkhöz képest mennyiben mozdítja elő a határtérség kohézióját, és a potenciális központi városok elérhetőségének javulását.

Gazdasági kohézió

A határtérség gazdasági viszonyai jelentősen változtak az elmúlt két évtizedben. A magyarországi oldalon található két megye (Békés és Hajdú-Bihar megye) gazdasági fejlettsége az ezredfordulón még jelentősen felülmúlta a romániai Bihar megyét. Ezt szemlélteti az egy főre jutó GDP értéke is; 2000-ben Békés megye (3400€) és Hajdú-Bihar megye (3600€) értéke kétszeresen múlta felül Bihar megye értékét (1700€). 2005 és 2008 között viszont egy dinamikus növekedés mutatkozott Bihar megyében, aminek a gazdasági világválság vetett véget. 2008-ban érte el maximumát a megye GDP/fő értéke (6100€), amit 2011-ig nem ért el újra. A válság jelentősen megrázta a két magyarországi megye gazdaságát is, ugyanakkor Hajdú-Bihar megye viszonylag gyorsan kilábal a visszaesésből, és 2011-ben már megközelítette a 2008. évben tapasztalt GDP-értéket. 2011-ben Békés megyében 5600€, Hajdú-Bihar megyében 7300€, Bihar megyében 5100€ volt a GDP egy főre vetített értéke.

Mint látható, az ezredfordulót követően Bihar megye egészen felzárkózott a két szomszédos magyar megyéhez, míg Békés megye viszonylag lassú növekedést produkált. Vásárlóerő-paritáson (PPS) számolva Bihar megye már megelőzte Békés megyét, amely a leglassabb növekedést produkálta Kelet-Magyarország megyéi közül 2001 és 2010 között (17% a teljes időszak alatt).

Azonban ez a növekedés is elsősorban a központi települések agglomerációjában végbement beruházások eredménye, a szűkebb értelemben vett határtérség gazdasági viszonyai nem sokban változtak.

A Geszt-Cséffa átkelő megépítésének gazdaságélénkítő vonzatai is lehetnek, azonban ehhez további lépések szükségesek. A határtérség gazdasági fejlődésében a térség egyedülálló vizes élővilágára építeni lehet. A Geszt, Zsadány és Biharugra külterületén fekvő Ugrai-halastavak és Begécsi-halastavak a térség egyedülálló erőforrásaiként tarthatóak számon. Az 1900 hektáron elterülő tavak Magyarország második legjelentősebb halastórendszerét alkotják, amely komoly halgazdasági potenciált jelent. Azonban a nyershal feldolgozatlanul, és így viszonylag alacsony áron kerül ki a térségből. Amennyiben végeznének a térségben feldolgozást, az növelné a haláru hozzáadott értékét, és így magasabb áron volna értékesíthető. Emellett egy feldolgozóüzem a foglalkoztatási problémák enyhítéséhez is hozzá tudna járulni. Méretgazdaságossági szempontból célszerű volna a határtérségben egyetlen halfeldolgozó üzemet létesíteni, amely a határ mindkét oldaláról fogadna nyershalat. Magyarország érdeke volna, hogy ez az üzem a magyar oldalon, pl. Zsadány, esetleg Geszt községben épüljön fel.

Az említett halfeldolgozó létesítése olyan cél, amely illeszkedik a hazai halgazdasági fejlesztési irányokhoz, és így akár uniós fejlesztési források is rendelkezhetők a beruházás mellé. A 2014-2020 időszakra vonatkozó Magyar Halgazdálkodási Operatív Program (MAHOP)¹ egyik stratégiai célja a korszerű és innovatív technológiát alkalmazó, magas feldolgozottsági fokú termékeket előállító halfeldolgozók erősítése. Ezt a célt támogatja a program stratégiájának 2. prioritástengelye (Az innovatív, versenyképes és tudásalapú halászat és akvakultúra előmozdítása, beleértve az ezekhez kapcsolódó feldolgozást is), valamint közvetetten a 4. prioritástengely (A foglalkoztatás és területi

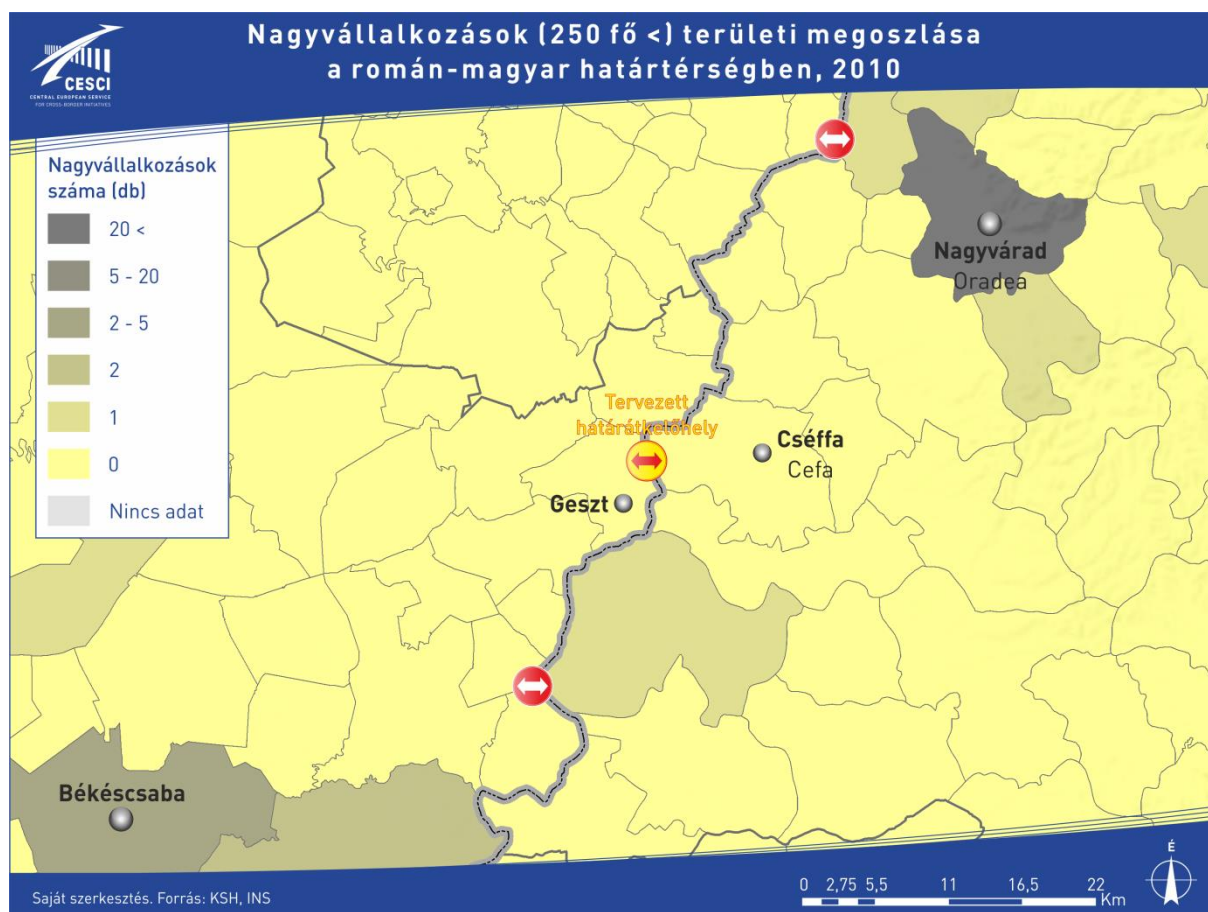
¹ Magyar Halgazdálkodási Operatív Program 3.0 (2014-2020), tervezet, nem végleges verzió

kohézió növelése) is. A 4. prioritástengelyhez illeszkednek a hozzáadott értéket növelő beavatkozások, a halászati és az akvakultúra-ágazati ellátási lánc bármely szakaszában.

Természetvédelmi jelentőségüknél fogva a Körös-Maros Nemzeti Parkhoz tartozó² tavak egyben részét képezik a NATURA 2000 hálózatnak, nemzetközileg fontos madár élőhelyként (IBA) és Ramsari területként is számon tartják. Ugyanakkor a természetvédelmi oltalom mellett is megmaradt a halastavak eredeti, halgazdasági funkciója. A természetvédelmi szempontok és a gazdasági érdekek összehangolása érdekében jelenleg extenzív, természetkímélő módon, vegyi anyagokat nem használva folyik hal- és nádgazdálkodás a halastavakon.

A határ romániai oldalán a Cséffai Természeti Park oltalma alatt álló Cséffai-halastavak töltenek be hasonló gazdasági és természetvédelmi szerepet. A határon átnyúló együttműködésnek adekvát területe a tavakkal való gazdálkodás összehangolása. Potenciálisan az idegenforgalom területén is elindulhat a közös gondolkodás, ami egy határon átnyúló turisztikai övezet kialakulását eredményezhetné. A turisztikai desztinációfejlesztésbe a természeti értékek mellett a térség kulturális, történelmi értékeit is be lehet vonni.

Geszt és Cséffa összekötése hatást gyakorolhat a térségben működő vállalkozások életére is. A 3,5t súlykorlátozás az áruk és termékek nagyléptékű, gazdaságos forgalmazását nem teszi lehetővé.

3. ábra: Nagyvállalkozások az új átkelő térségében (2010)

² http://www.mme.hu/biharugrai-halastavak_526579aa81152 (2015. május 7.)

A Sarkadi járásban nem működik 250 főnél több főt foglalkoztató vállalkozás, míg a romániai oldalon Nagyszalontán egy ilyen vállalat működik. A magyar oldalon a Békéscsaba és Gyula által alkotott agglomerációban találhatóak ekkora kapacitású vállalatok, míg a határ keleti oldalán – Nagyszalontán kívül – Nagyvárad agglomerációja vonzott nagyobb léptékű beruházásokat.

Fontos hangsúlyozni, hogy a határ – rossz átjárhatósága miatt – mindkét oldal településeinek általános elérhetőségét rontja. Ugyanakkor ez az állapot a magyar oldalon fekvő települések fejlődését hátráltatja jobban, mivel a térséget legközelebbi nagyvárosától és hagyományos központjától választja el. Nagyvárad elméleti vonzáskörzete modellünk szerint messze benyúlik Magyarország területére, és így Geszt környékére is kiterjed, ami a magyar oldal városainak kisebb súlyával és viszonylag távoli elhelyezkedésével egyaránt magyarázható.

A tárgyalt új határátkelő elősegítené Geszt és a környező települések gazdasági integrációját a nagyvárad agglomerációba.

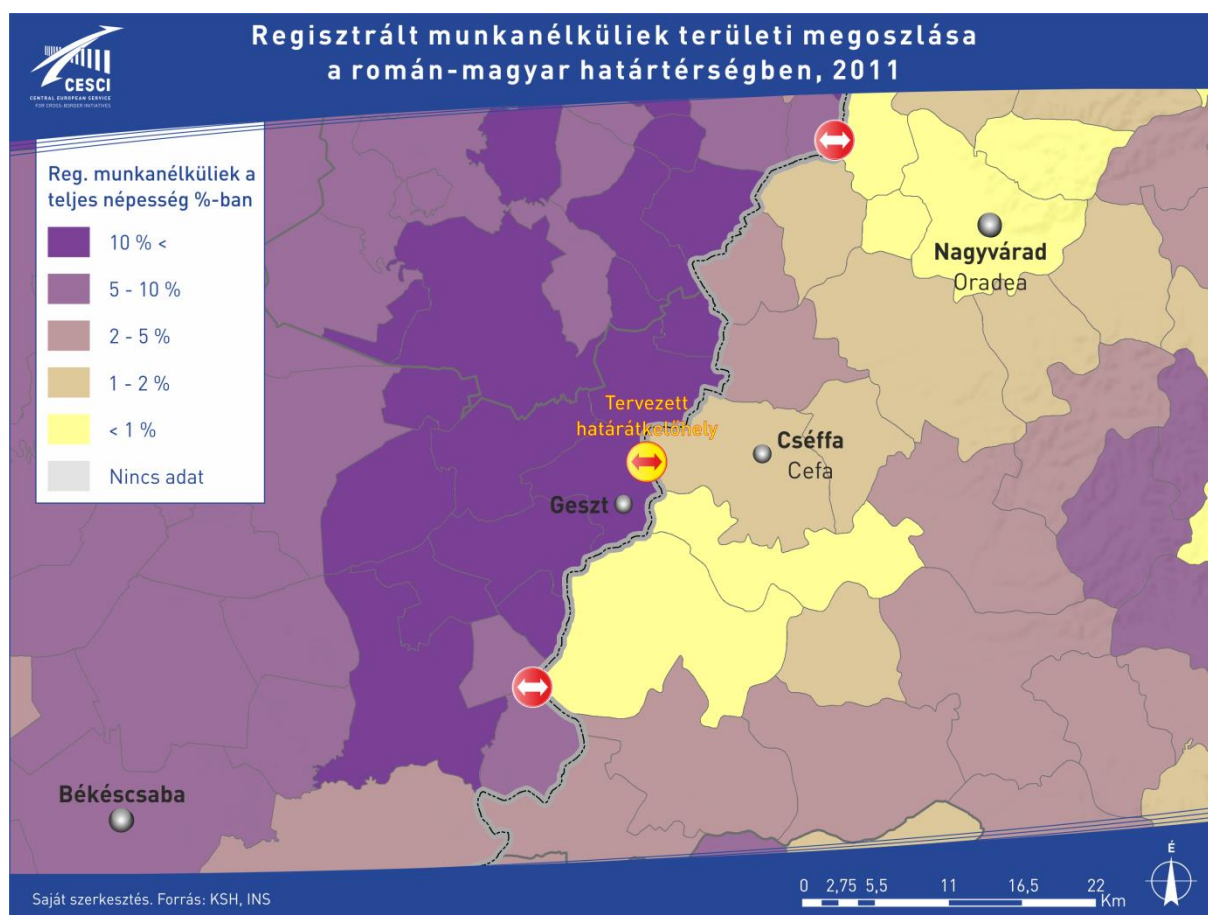
Az új átmenet gazdaságélénkítő hatása közös halgazdálkodási beruházásokban, illetve a térség turizmusának fellendítésében mutatkozhatna. A határtérségben jelenleg nem működik halfeldolgozás, a nyershal feldolgozás nélkül kerül ki a térségből. A térség gazdaságát és foglalkoztatási lehetőségeit egy új feldolgozóüzem jelentősen javítaná. A határ két oldalán viszont nem szükséges két üzemet is létesíteni; a nyershal feldolgozását egyetlen feldolgozóegységben is el lehetne végezni, ha létezne közúti közlekedési kapcsolat a térségben.

A hasonló természeti és táji adottságokra, valamint a mindkét oldalon megtalálható halastavak meglétére pedig egy határon átnyúló turisztikai övezet kialakítása alapozható. Cséffa napjainkban is híres halastavairól, az új összeköttetés révén az Ugri-halastavak is vonzó turisztikai célponttá válnának.

Társadalmi kohézió

A magyar-román államhatár teljes hosszában éles határvonalat képez foglalkoztatási szempontból a két ország között, és ez fokozottan igaz a Sarkadi járás települései által érintett határszakaszra. A magyarországi településeken szignifikánsan magasabb a regisztrált munkanélküliek aránya a teljes lakosságon belül³, mint a román oldalon. A Sarkadi járásban – két kivételtől eltekintve – minden településen magasabb ez az arányszám 10%-nál. E tekintetben fontos megemlíteni, hogy mindkét kivételt jelentő település (Méhkerék és Kötegyán) a járás egyetlen állandó határátkelője mellett fekszik. Ezzel szemben a romániai Nagyszalonta és Madarász községekben gyakorlatilag nincsenek foglalkoztatási gondok, és az északabbra fekvő községek esetében is sokkal kedvezőbb (5% alatti) arányszám mutatkozott.

³ A munkanélküliségi ráta (munkanélküliek száma/gazdaságilag aktívák száma) nemzetközi összehasonlítása nem lehetséges, mivel nem áll rendelkezésünkre adat a gazdaságilag aktívák számáról Romániában.

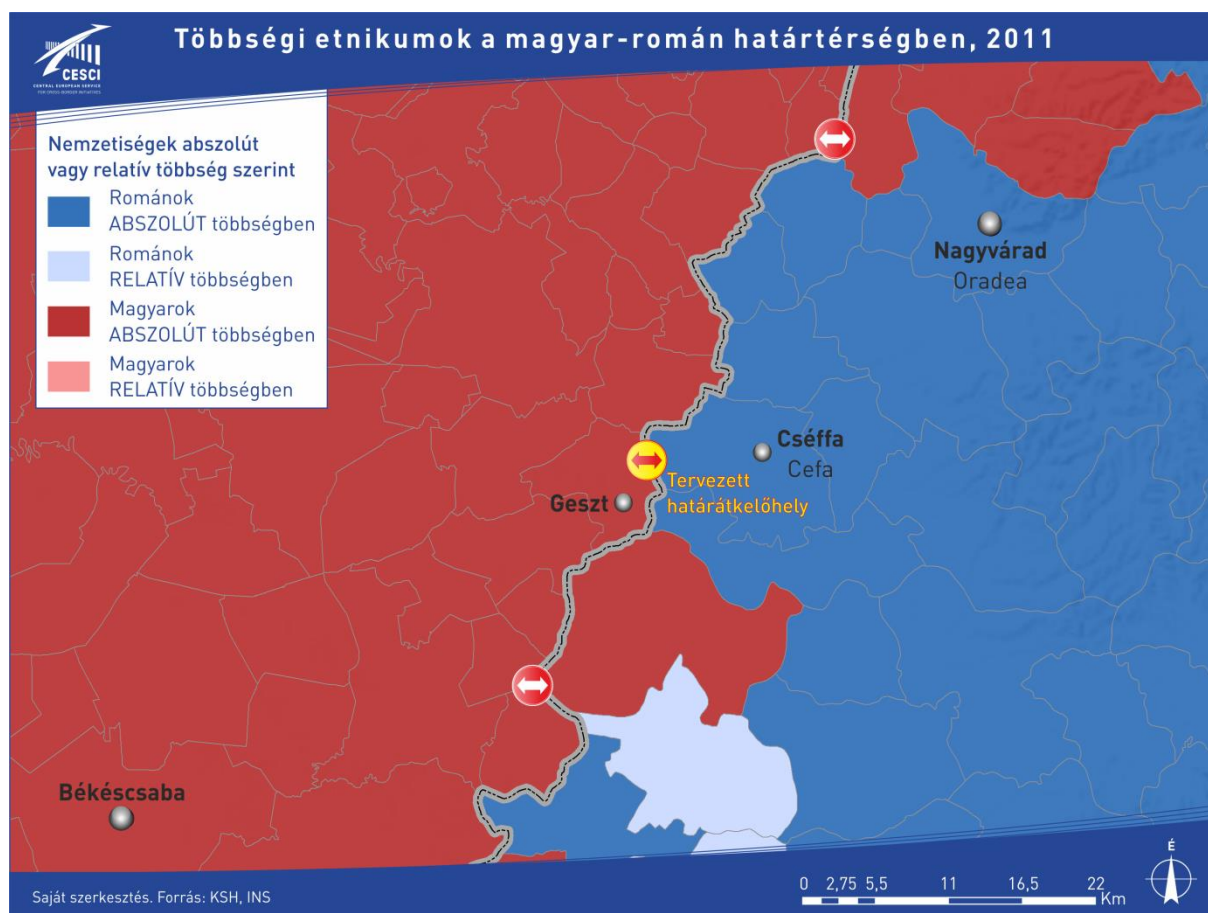
4. ábra: Regisztrált munkanélküliek a teljes népesség arányában, 2011

Az államhatár tehát a foglalkoztatást tekintve is éles határvonalat képez. Pusztán a munkanélküliségi helyzetet figyelembe véve a határtérség foglalkoztatási integrációja is célként tűzhető ki; a határátkelő sűrítésével a magyarországi településeken élő munkanélküliek ingázását lehetne előmozdítani a meglévő romániai munkahelyek irányába. Azonban ennek a folyamatnak gátat szab a Romániában jellemző alacsony bérszínvonal. Ilyen viszonyok mellett a magyar munkaerő számára nem vonzóak a romániai álláslehetőségek. Problémaként kell megemlíteni, hogy a lakosságnak csupán egy töredéke kétnyelvű, így a határon átnyúló ingázásnak nyelvi akadályai is vannak.

Bár a projekt sikeressége szempontjából veszélyként azonosítható be, hogy Románia csatlakozása a Schengeni Övezethez jelenleg bizonytalan, foglalkoztatási szempontból előnyt lehet kovácsolni ideiglenesen a kialakult helyzetből. Ez ugyanis állandó határátkelő létesítését tenné szükségessé, ami ugyan megdrágítja a projekt kivitelezését (várhatóan mintegy félmilliárd forinttal), emellett állandó költségeket teremt az összeköttetés fenntartásában, ugyanakkor a határrendészet által támasztott munkaerő-kereslet révén egy új határállomás 5-10 embernek adna munkát, mérsékelve ezzel a térség foglalkoztatási gondjait.

A határtérség etnikai szempontból megosztott. A legnagyobb nemzetiségi csoportokat tekintve az államhatár komoly elválasztó tényező; a magyarországi oldalon a magyar, a romániai oldalon a román a domináns etnikum. Ugyanakkor – ellentétben az etnikailag közel homogén magyarországi településekkel – a romániai oldalon mutatkozik némi etnikai heterogenitás. A magyar román államhatár teljes hosszát tekintve, a romániai oldalon szinte minden községben él magyar közösség,

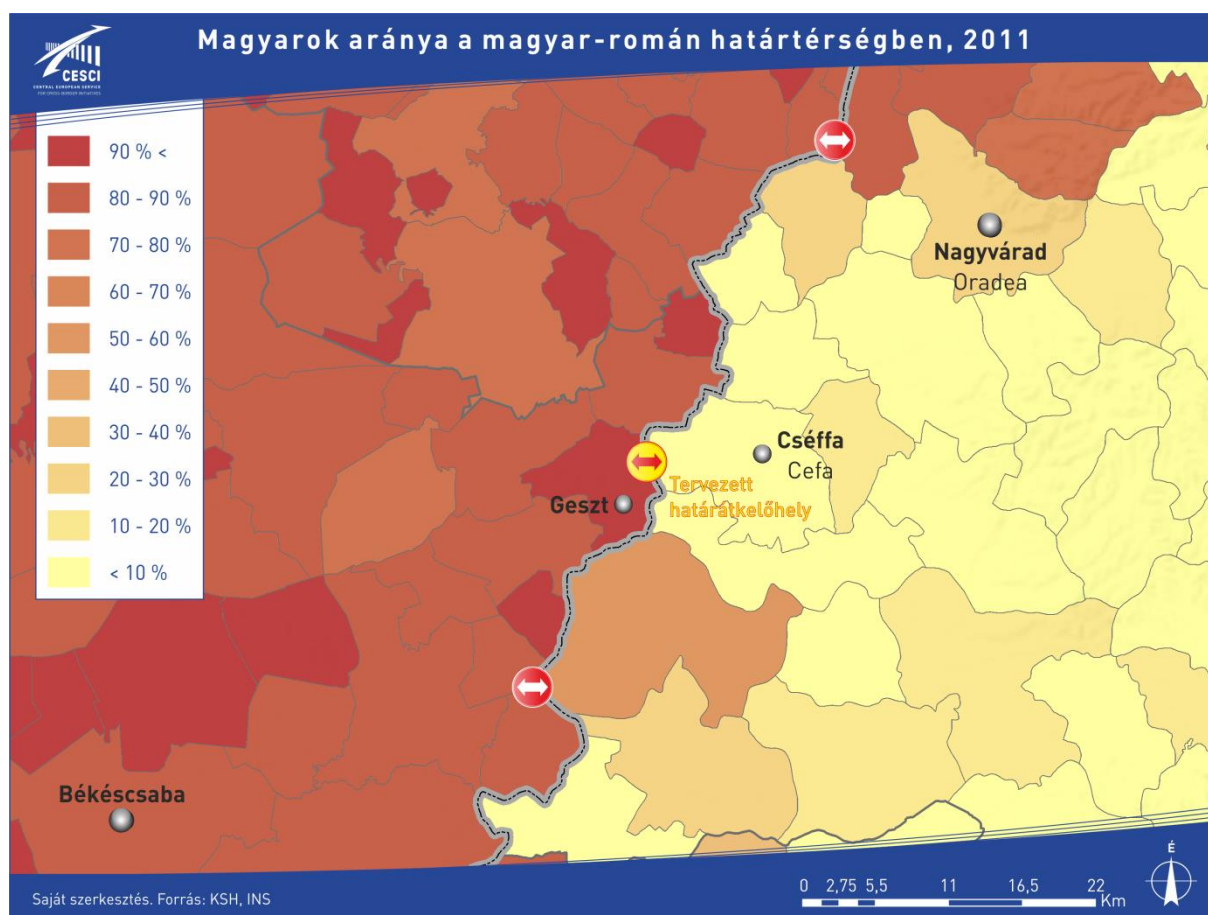
amely sok esetben a község legnagyobb nemzetiségi csoportját is alkotja. Ez alól a határszakasz Nagyvárad és Nagyszalonta közötti része kivételt képez; az itt található községekben igen kis számban élnek magyarok. A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a Cséffa községben élő 97 fő magyar a lakosság 4,3%-át jelenti. Ugyanakkor Nagyszalontán a magyarok alkotnak többséget; a 17 735 fős lakosságnak 55,6%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek 2011-ben. Ezzel Nagyszalonta a Bihar megye déli részén, illetve Arad megye északi részén élő magyaroknak az egyik legfontosabb kulturális központja.

5. ábra: Többségi etnikumok a megfigyelt térségben, 2011

Néhány környező községben (Gyapjú, Illye, Tenke) szintén számottevő magyar közösség él. Az új átkelő két, viszonylag homogén etnikai szerkezetű községet kötne össze; míg Geszten a lakosság 98,4%-a magyar, Cséffán 94,2%-a román nemzetiségű. Ugyanakkor Geszten a lakosságnak több mint 30%-a roma nemzetiségűnek is vallotta magát. A magyar és roma nemzetiségűek között jelentős átfedés van, aminek háttérében az áll, hogy Magyarországon a 2011. évi népszámlálás alkalmával lehetőség volt több nemzetiségi kötődést megjelölni. A megfigyelt térség magyar oldalán fontos kiemelni még Méhkerék községet; itt a lakosságnak 86%-a vallotta magát magyarnak, míg 78,2% a román nemzetiséget is megjelölte.

A határ romániai oldalán a magyarság a legnépesebb kisebbségi csoport, ám súlyuk az egyes községekben eltérő.

6. ábra: Magyarok aránya a megfigyelt térségben

Megállapítható, hogy a magyar-magyar kapcsolatok élénkülésére csekély hatást gyakorolna a Geszt és Cséffa közé tervezett átmeneti pont. Az ilyen jellegű kapcsolatok fejlesztése érdekében inkább a Geszt és Nagyszalonta közötti összeköttetést volna érdemes fejleszteni. Ugyanezt a viszonylatot erősítik a történelmi alapú kulturális és turisztikai fejlesztési igények is.

A tervezett határátkelő környezetében fekvő magyarországi falvakban nem él számottevő románság, így nem támogatná a projekt a hazai román kisebbség kapcsolattartását sem az anyaországgal.

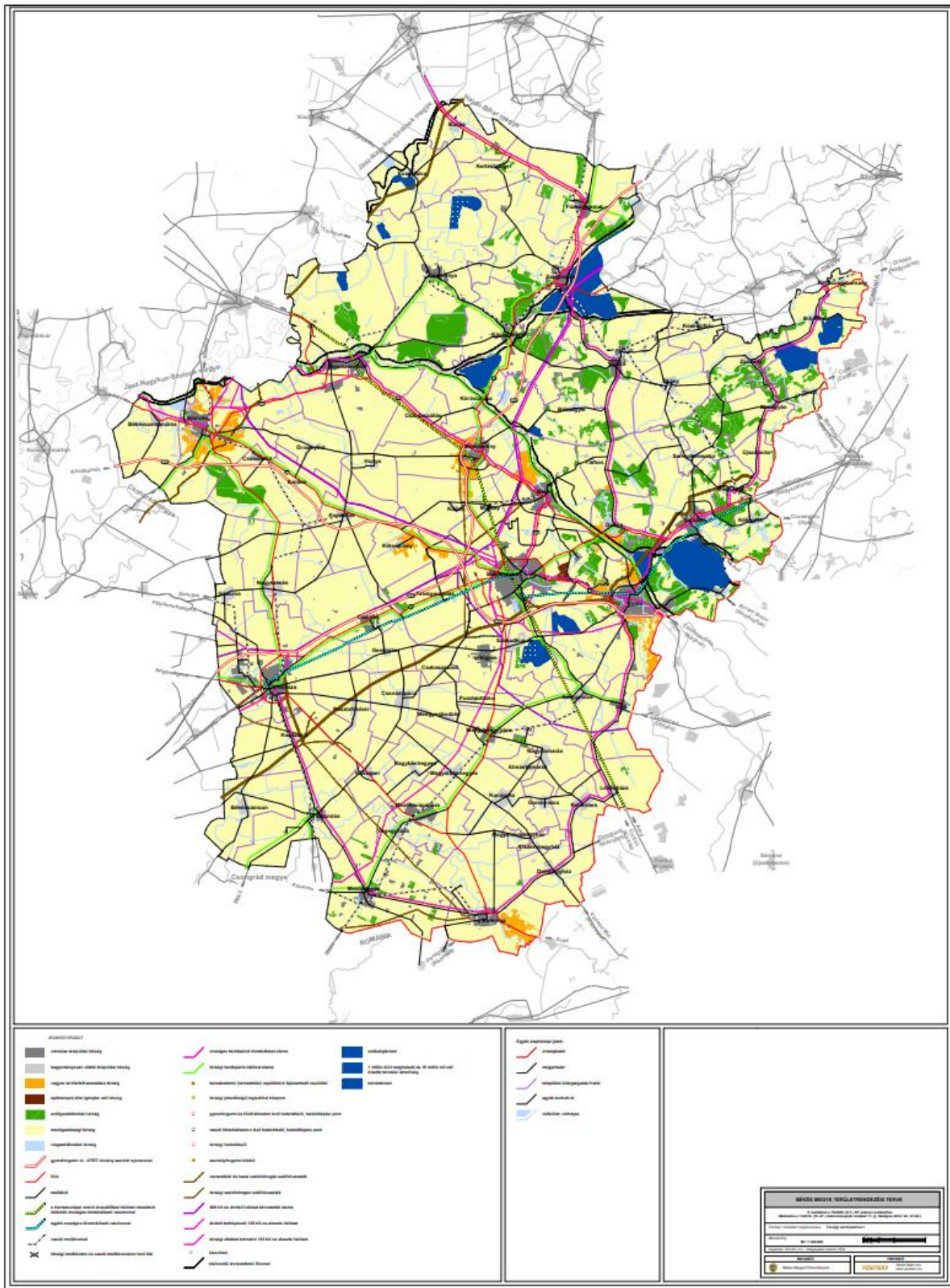
Nagytérségi szerepkör

Területi kohézió

A Geszt-Cséffa határátkelő a transeurópai közlekedési hálózathoz közvetett módon kapcsolódna. A hálózatnak az új összeköttetés nem alkotná részelemét, ugyanakkor könnyebben elérhetővé tenné a magyar oldali településekről a DN79 jelű romániai utat. Ez az út Arad és Nagyvárad között fut, és a TEN-T hálózat kiegészítő elemeként van számon tartva.

Ugyanakkor várhatóan nem töltene be a vizsgált átkelő kiemelkedő szerepet a két ország közötti tranzitforgalomban, elsősorban a tervezett súlykorlátozás, illetve a kapcsolódó úthálózat alsóbb rendűségéből adódóan sem. A Békés megye és Bihar megye között lebonyolódó forgalom jelentős

része az átkelő átadását követően is a Méhkerék-Nagyszalonta átkelőn, illetve kisebb részben a hamarosan átadásra kerülő Körösnagyharsány-Vizesgyán átkelőn haladna.

7. ábra: Békés megye térségi szerkezeti terve (Békés megye területrendezési tervéről szóló 15/2005. (X.7.) KT. sz. rendelet 5. melléklete)

Békés megye Területrendezési Terve a megye közúthálózatának a „Varratmentes Európa” programhoz illeszkedő fejlesztéseként jelöli meg a Geszt-Cséffa határátkelő megépítését, tizenegy további átkelő építése mellett. Békés megye közel 170 km hosszú szakaszon határos Romániával; ezen a határszakaszon összesen három közúti határátkelő üzemel (Battonya, Gyula, Méhkerék; az átlagos távolság 57 km, ami még közép-európai összehasonlításban is kiemelkedően magas). Ezek mellett ugyan három további helyen elkészültek a határátkelőhöz vezető utak (Körösnagyharsány, Elek, Dombegyház), azonban a határmetszés határátkelő állomás hiányában nem lehetséges. Ezen projektek hasznosulása érdekében szükséges volna határátkelők telepítése. A három kivitelezett, de eddig nem használt határmetszés közül Körösnagyharsány a tervek szerint hamarosan átjárható lesz, aminek eredményeként Békés megye északkeleti, periférikus térsége közelebb kerül Nagyváradhoz.

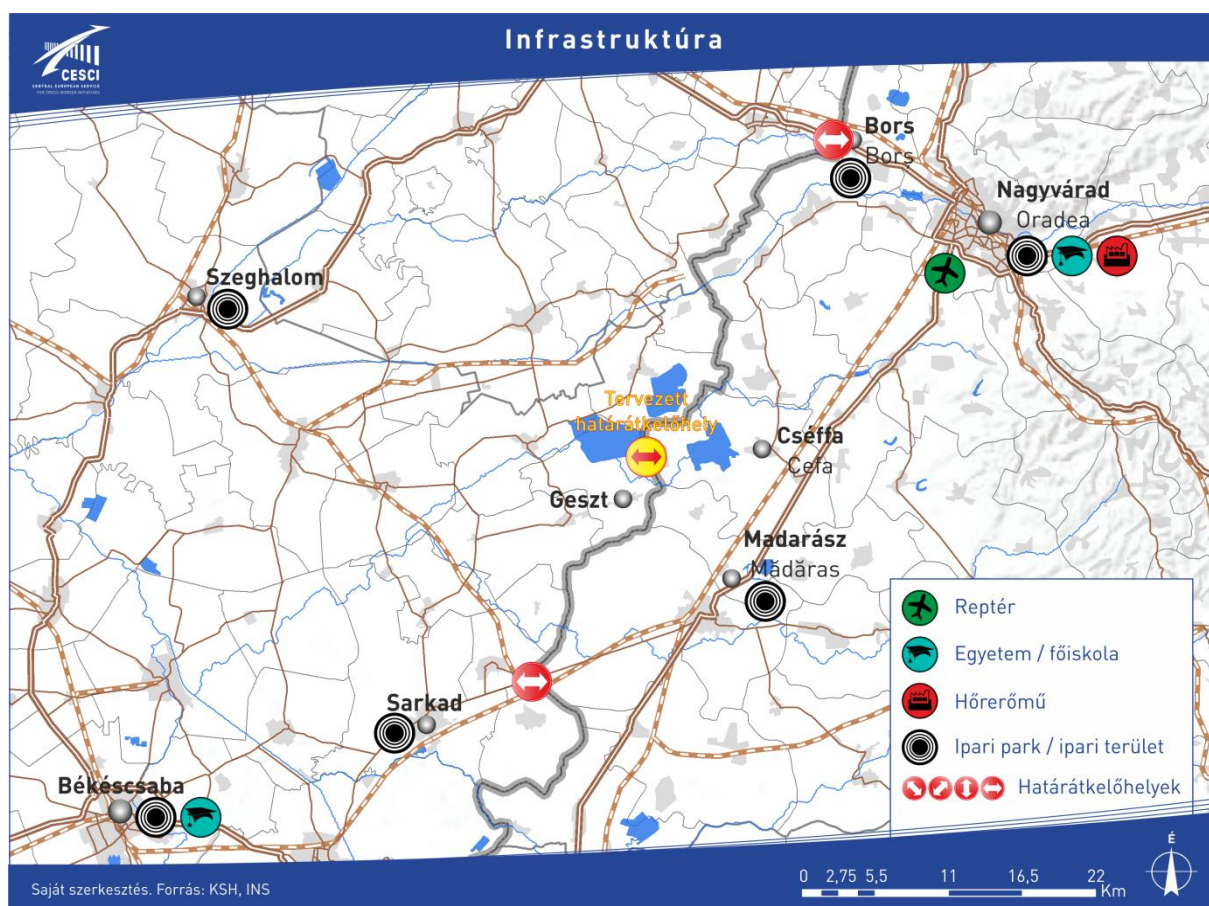
A területrendezési terv 5. mellékletének térképén feltüntetik a Geszt és Cséffa, és a Geszt és Nagyszalonta közötti átmenetet. Mindkét projekt megvalósulása esetén Geszt pozíciója a közúthálózatban jelentősen át fog alakulni; a periférikus zsákfalu közúti csomóponttá, a Békés megye és Bihar megye közti kapcsolatok egyik tranzitpontjává lépne elő. A Geszt-Cséffa átkelő a legközelebbi nagyvároshoz, a Geszt-Nagyszalonta átkelő pedig a legközelebbi kisvároshoz nyújtana jobb megközelíthetőséget Gesztről. A beruházások révén Nagyvárad és Nagyszalonta magyar nyelvű kulturális szolgáltatásai magyarországiak számára is vonzóak lehetnek, ami növeli ezen szolgáltatások fenntarthatóságát, kifizetődőségét.

Gazdasági kohézió

A határon átnyúló gazdasági kapcsolatok élénkítése és újabb gazdasági potenciálok kiaknázása érdekében Békés megye és Bihar megye centrumtérségeinek összekötöttségét célszerű volna megerősíteni. Hajdan a Nagyvárad-Fiume vasútvonal jelentett összeköttetést a két térség között, azonban a trianoni határmegvonás részekre szabdalta az egykori egységes vasútvonalat, Békés megye fekvése pedig periférikussá vált.

A jelenleg csupán a határ menti forgalmat szolgáló vasúti kapcsolat azonban továbbra is egy jelentős közlekedési folyosónak képezi részét, ami a gazdaság területi szerkezetére is hatást gyakorol. Ahogy az alábbi ábra is szemlélteti, az egyébként csekély gazdasági infrastruktúrával rendelkező nagytérség két ipari parkja is az említett korridor mentén létesült, a magyarországi Sarkadon, illetve a romániai Madarászon. A Szeghalmi Ipari Park pedig a Szeged-Békéscsaba-Debrecen közlekedési tengely mentén helyezkedik el.

A Geszt és Cséffa közé tervezett átkelő az imént említett nagytengelyektől független kapcsolatot létesítene a térségben. Prognosztizálhatóan nagytérségi szerepkörét a 3,5t súlykorlátozás is mérsékli. Ugyanakkor a fentiek tanúsága szerint Békés megye gazdaságszerkezetét a közlekedési lehetőségek erősen meghatározzák. Így a hátrányos helyzetű térség gazdasági lehetőségeit a közlekedési kapcsolat fejlesztése kedvezően befolyásolhatja.

8. ábra: Gazdasági infrastruktúra a megfigyelt térségben

Ugyanakkor a határtérség turisztikai attrakcióinak közös menedzselése, és egy közös turisztikai kínálatba szervezése ugyancsak erősíthetné a nagytérség gazdasági kohézióját. A Geszten található Tisza-kastély, illetve a halastavak egy olyan hálózatnak lehetnének a részei, amely széleskörű kulturális, természeti, történelmi és rekreációs turisztikai attrakciókat rendezne egy kínálati csomagba. Így a hálózatban helyt kaphatna Gyula, Nagyszalonta, Vésztő, Nagyvárad is. Ebben a hálózatban az új átmenet az egyes attrakciók közötti könnyebb elérést mozdítaná elő.

Társadalmi kohézió

Békés megye Arad megyével ápol testvér megyei kapcsolatot, Bihar megyével ilyen jellegű partnerség nem alakult ki napjainkig. Ugyanakkor szakmai együttműködés jellemző e két megye között is.

Békés megye keleti határvidékén 2012-ben kezdeményezett intézményesített települési szintű együttműködést Gyula város önkormányzata. A túloldaltól négy romániai település (Otlaka, Székudvar, Tőzmiske, Zerind) jelezte csatlakozási szándékát a tervezett Körösök Völgye európai területi társuláshoz (ETT). A csoportosulás székhelye Gyula lenne. Az ETT regisztrációjára a mai napig nem került sor, a romániai hatóságok a jóváhagyást a túloldali községek számára nem adták ki. Ezért a kezdeményezők az alapítási folyamat újraindítását határozták el, és az alapítók közé meghívták Nagyszalontát is. A létesítendő ETT új dimenziót adhat a határon átnyúló együttműködéseknek a Körösök vízgyűjtőjén, így a Geszt-Nagyszalonta kapcsolatoknak is.

A határon átnyúló együttműködési program forrásaiból finanszírozott projektek, illetve a térségi együttműködési kezdeményezések révén a társadalmi interakciók gyarapodnak a határtérségben. Ezek elősegítik a határ átértékelését, megváltoztatják az emberek térképzetét, és előtérbe helyezik a határ összekötő funkcióját annak elválasztó szerepével szemben. A sűrűsödő kapcsolatok pedig igényt támaszthatnak a határ átmeneti pontjainak bővítése iránt.

2. AZ ÁTKELŐ TERVEZÉSI HÁTTERE

Tervezett átkelők Békés megye északkeleti térségében

A tanulmány második részében a térségben felmerült négy határátkelő alternatívát hasonlítjuk össze, azok tervezésének előrehaladottsága, valamint várható hatásainak figyelembevételével. Geszt és Biharugra térségében az alábbi négy átmeneti pont ötlete merült fel:

- Biharugra-Atyás
- Geszt-Cséffa
- Geszt-Marciháza
- Geszt-Nagyszalonta.

A „KÖZOP-hoz illeszkedő projektek határmetszési szakaszainak megvalósíthatósági tanulmány szintű feltárása, azok hálózati hatásainak vizsgálata a magyar-román (KÖZOP-3.5.0-09-11-2011-0009) határszakaszon” című projekt III. mérföldköve keretében elkészült a Biharugra és Atyás, valamint a Geszt és Nagyszalonta közötti átmeneti pont rész-megvalósíthatósági tanulmánya. A két eset közül a Geszt-Nagyszalonta összeköttetés tűnik megalapozottabbnak; a forgalmi modellek alapján 2040-re becsült napi forgalma (510 egységjármű) közel ötször volna nagyobb a biharugrai átkelőnél, emellett hálózati funkciója is megfoghatóbb. Az előbbi fejezetekben említett turisztikai, kulturális funkciók is a nagyszalontai összeköttetés jogosultságát alapozzák meg inkább.

A Geszt-Marciháza összeköttetéshez kapcsolódó tervezési dokumentáció elkészítésére 2011-ben írt ki pályázatot a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. A megbízott feladata a megvalósíthatósági tanulmány kidolgozása, az engedélyezési terv elkészíttetése, az útépítés engedélyeztetésének benyújtása és az építési engedély megszerzése, valamint a kiviteli tervek elkészítése volt. Békés megye Területfejlesztési Koncepciójában közölt adatok szerint a beruházás becsült értéke 1,6 milliárd forintot tenne ki.

A beruházás előkészítettsége a Geszt-Cséffa átkelő esetében a legelőrehaladottabb. Az új átkelő Békés és Bihar megyéknek a 2014-2020-as román-magyar INTERREG V-A programban megjelenő, közös „zászlóshajó projekt”-jébe ágyazódik. A zászlóshajó projekt a két megye szociális, foglalkoztatási és gazdasági helyzetén kíván javítani, céljai között szerepel a munkahelyteremtés, a beszállítói hálózatok szervezése és az úthálózat fejlesztése. A projekttől a jövedelemtermelő képesség javulását és a határ menti mobilitás növekedését is várják. A projektben hangsúlyosan jelenik meg a mezőgazdaság, mint a munkanélküliek foglalkoztatásának egyik lehetséges területe.

A két megye közötti partnerség a szakmai együttműködésre, tapasztalatcserékre terjed ki; a Geszt-Cséffa átkelő ezt a kapcsolattartást tenné könnyebbé.

A Geszt-oroszhatár közötti útszakasz megépítését a 345/2012. (XII. 6.) Korm. rendelet nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű beruházásnak minősítette.

Hálózati szempontból a négy alternatíva közül is a Geszt-Cséffa összeköttetés tekinthető a legelőnyösebbnek; általa megszűnik Geszt zsákfalu jellege, a Nagygyanté és Geszt között futó 42154. jelű út nem csupán Geszt és Mezőgyán bekötését látná el a megyei közúthálózatba, hanem kapcsolódva a romániai DC89 jelű úthoz, valós hálózati összeköttetést jelentene a Békés megyét észak-déli irányban felderítő 4219. j. út (Gyula-Berettyóújfalu), valamint a romániai DN79 j. út (Nagyvárad-Arad) között. Az új összekötő út nagyjából párhuzamosan futna a Méhkerék-Nagyszalonta határátkelőhöz vezető 4252 jelű (HU), illetve a DN79B jelű (RO) úttal, légvonalban mintegy 10-15km-re északra a már létező összeköttetéstől.

A Geszt-Cséffa határátkelő nagyjából harmadolja a két legközelebbi üzemelő átkelő, a Méhkerék-Nagyszalonta és az Ártánd-Bors közötti határszakaszt. Az utóbbi határátkelőhöz közelebb eső harmadoló pontként a hamarosan átadásra kerülő Körösnagyharsány-Vizesgyán átkelő azonosítható be. A két új átmeneti pont létesítése révén a tágabb térség általános elérhetősége, valamint az államhatár átjárhatósága jelentős javuláson fog átmenni.

A beruházás révén Geszt és Cséffa térsége potenciálisan egy gazdasági térséget alkothat. A határtérség összekötöttsége esetén közös gazdasági beruházások (pl. mindkét oldal igényeire épülő halfeldolgozó üzem létesítése), valamint közös kezdeményezések (határon átnyúló turisztikai övezet) valósulhatnak meg.

Az említett alternatívák közül a Geszt-Nagyszalonta átmenet hálózati jelentősége is értelmezhető. Nagyszalonta városi vonzaskörzete a határmegvonás által jelentősen csorbult, korábbi kapcsolatai a környező, de Magyarországhoz került falvakkal szinte teljesen megszűntek. A Geszt és Nagyszalonta közötti történelmi kapcsolat egyik érdekes nyoma, hogy Nagyszalonta Geszt irányába vezető utcáját Geszti útnak (Strada Ghestului) nevezik ma is. Az új összeköttetés megépüléséig a Románia területén található, jelenleg burkolat nélküli, Marciháza és Cséffa közötti út felújítása is tekinthető alternatívaként. Ezáltal a Geszt és Nagyszalonta között jelenleg meglévő 48 km hosszú közúti távolság 20km-re rövidülne. Ugyanakkor a közvetlen Geszt és Nagyszalonta közötti összeköttetés esetén a két település között csupán 11km lenne a közúti távolság.

Az új átmenetek illeszkedése a térség fejlesztését meghatározó dokumentumokhoz

Békés megye 2014-ben elkészült Területfejlesztési Konceptiójában⁴ egyik stratégiai célként a megye mag-, és periférikus térségei közötti kohézió erősítését nevezték meg. A megye periférikus térségeinek specifikus problémájaként az alacsony aktivitást, a lakosság alacsony képzettségét, az ivóvíz helyenként magas arzéntartalmát, a rossz közúti elérhetőséget és az államhatár rossz

⁴http://www.bekesmegye.hu/adat/htmlfiles/Dokumentumok/Teruletfejlesztesi_koncepcio/Teruletfejlesztesi_koncepcio.pdf (3. táblázat; 2015. május 12.)

átjárhatóságát említették meg. Utóbbi probléma megoldására újabb átkelők létesítését tekintenek megoldásnak. Az új átkelőhelyek építésétől a gazdasági és turisztikai kapcsolatok intenzifikálódását és a foglalkoztatás növekedését várják. A dokumentum közli a határ menti útfejlesztések, köztük a Geszt-Cséffa átkelő legfontosabb paramétereit; a projekt keretében 1,93km új út épülne és 8,2km út kerülne felújításra (két ütemben), a projekt összköltsége megközelítené a 3,5 milliárd forintot. A koncepció felsorolja a fejlesztési lehetőségek között a Geszt-Nagyszalonta és a Geszt-Marciháza átkelőket is, ám ezek esetében több adat, és a projektleírás is hiányzik, ami arra utal, hogy ezen fejlesztések előkészítése kevésbé előrehaladott. Biharugra és Atyás lehetséges összekötéséről nem tesz említést a dokumentum.

Átkelő	Forgalom jellege	Építendő út (km)	Felújítandó út (km)	Becsült költség magyar oldalon (Millió Ft)	Becsült költség összesen (Millió Ft)
Geszt-Cséffa	Személy és teherforg. 3,5t-ig	1,93	8,2	2 481	3 460
Geszt-Marciháza	Személy és teherforg. 3,5t-ig	1,8	n.a.	180	1 639
Geszt-Nagyszalonta	Személy és teherforg. 3,5t-ig	2,5	n.a.	598	n.a.

1. táblázat: Geszt térségében tervezett átkelők adatai
(Adatok forrása: Békés megye területfejlesztési koncepciója)

Békés megye hatályos Területrendezési terve 2012-ben készült el. A dokumentum 12 új határátkelőt nevesít Békés megye és Románia között. Ezek között szerepel a Geszt-Cséffa, valamint a Geszt-Nagyszalonta átkelő is.

Bihar megye 2014-2020 időszakra vonatkozó területfejlesztési tervében négy célt határoztak meg, amelyekhez projektjavaslatokat is csatoltak. A négy cél között szerepel az infrastruktúra-fejlesztés, az ipar és a mezőgazdaság versenyképességének növelése, a megye turisztikai potenciáljának jobb kiaknázása, valamint a közszolgáltatások és a közigazgatási kapacitások fejlesztése. A vizsgált új határátkelő mind az infrastruktúrafejlesztés, mind a turisztikai potenciál kiaknázásának céljához illeszkedik. Azonban a dokumentumban felsorolt projektjavaslatok között az új átkelő építése, illetve az ahhoz vezető utak felújítása nem szerepelt.

Geszt helyi építési szabályzatának⁵ 52.§-a nevesíti a közlekedési területeket a településen, ami szerint közlekedési területnek minősül a 42154. jelű út folytatása a cséffai országhatárig. A rendezési tervben KÖ-h jellel illetett útszakaszt településközi összekötőút kategóriába sorolták. A tervben azt is rögzítik, hogy a közlekedési terület szélessége belterületen 15-20m, külterületen 22m lenne. Geszt felkészült arra, hogy határátkelővel rendelkező településsé váljon; ezt tanúsítja, hogy a dokumentum szabályozza a határátkelőhelyek létesítését is (35.§), megszabva, hogy milyen funkciójú épületek épülhetnek a településen létesítendő határállomáson.

⁵ Geszt Önkormányzat 21/2007 (X. 03.) sz. rendelete a helyi építési szabályzatról

Cséffa község szándékában áll az új átkelő megépítése, azt a térség jövője szempontjából előnyös beruházásnak tekintik. Viszont a község területrendezési terve nem tartalmazza a tervezett új utat, sem a határátkelőt.

A 2014-2020 időszakra vonatkozó Magyarország-Románia Határon Átnyúló Operatív Programhoz tartozó Területi Stratégiában megfogalmazott célok egy részéhez is illeszthető a tervezett Geszt-Cséffa átmenet. A fenntartható határon átnyúló mobilitás prioritásához (2. prioritás) kapcsolódó beavatkozási területek egyike a TEN-T hálózat jobb elérése, amelyet az új átkelő elősegít; a magyar oldalról könnyebben válna elérhetővé a TEN-T hálózat kiegészítő részét képező DN79 romániai főút, jóllehet az út magyarországi végpontja nem sorolható a másod- vagy harmadrangú csomópontok közé. A közös értékek és erőforrások prioritás (1. prioritás) céljai a határon átnyúló vízvédelem és vízgazdálkodás, valamint a közös kulturális, történelmi és természeti örökség megőrzése és turisztikai menedzselése; ezeket a tárgyalt átkelő a cséffai és a biharugrai tórendszerek közötti összekötésével segítené elő a térségben. A foglalkoztatás és határon átnyúló munkaerő-mobilitás növelésének célját a foglalkoztatásbarát növekedés elősegítésével kívánja a dokumentum előmozdítani. Az új összeköttetés révén kialakuló új gazdasági potenciálok ezen cél teljesüléséhez is hozzá tudnak járulni.

Környezeti kockázatok

Geszt község külterületének nagy része a Körös-Maros Nemzeti Park részeként természetvédelmi oltalom alatt áll.⁶

Geszt, Biharugra és Zsadány közigazgatási határán helyezkedik el a Kis-Sárrét tájegység. Kis-Sárrét alatt a Sebes-Körös, illetve további kisebb vízfolyások (pl. Korhány, Köles-ér) áradásai által elöntött vízi világot nevezzük. A 19. századi folyószabályozások és lecsapolások során a természetes mocsárvilág vizeit halastavakba vezették, míg a víztelenített területeken mezőgazdasági művelésbe fogtak. Ennek eredményeként a vízjárta területek visszaszorultak, drasztikusan beszűkítve ezzel az ártéri élővilág életterét. A Biharugrai-halastavak ökológiai jelentőségét már a hetvenes években felismerték, azonban csak 1990-ben nyilvánították védetté egy 7991 hektáros területet. A fokozottan védett területek kiterjedése 1424 hektár.

Az egykori vizes élővilág két legépebben megmaradt maradványa az Ugrai-rét és a Sző-rét, amelyek Biharugra és Körösnagyharsány között helyezkednek el. A Biharugrai-, és a Begécsi-tórendszert a 20. század folyamán alakították ki, elsősorban halgazdálkodási céllal. Azonban ezek a mesterséges tavak kedvelt pihenő-, és táplálkozó helyeivé váltak a vonuló madaraknak is. Napjainkban olyan, világviszonylatban is veszélyeztetett fajok is rendszeresen szem elé kerülnek itt, mint a kis lilik és a vörösnyakú lúd. A halastórendszer, valamint a fentebb említett mocsármaradványok a nemzetközi jelentőségű vizes területekről szóló Ramsari Egyezmény hatálya alá tartoznak 1997. óta.

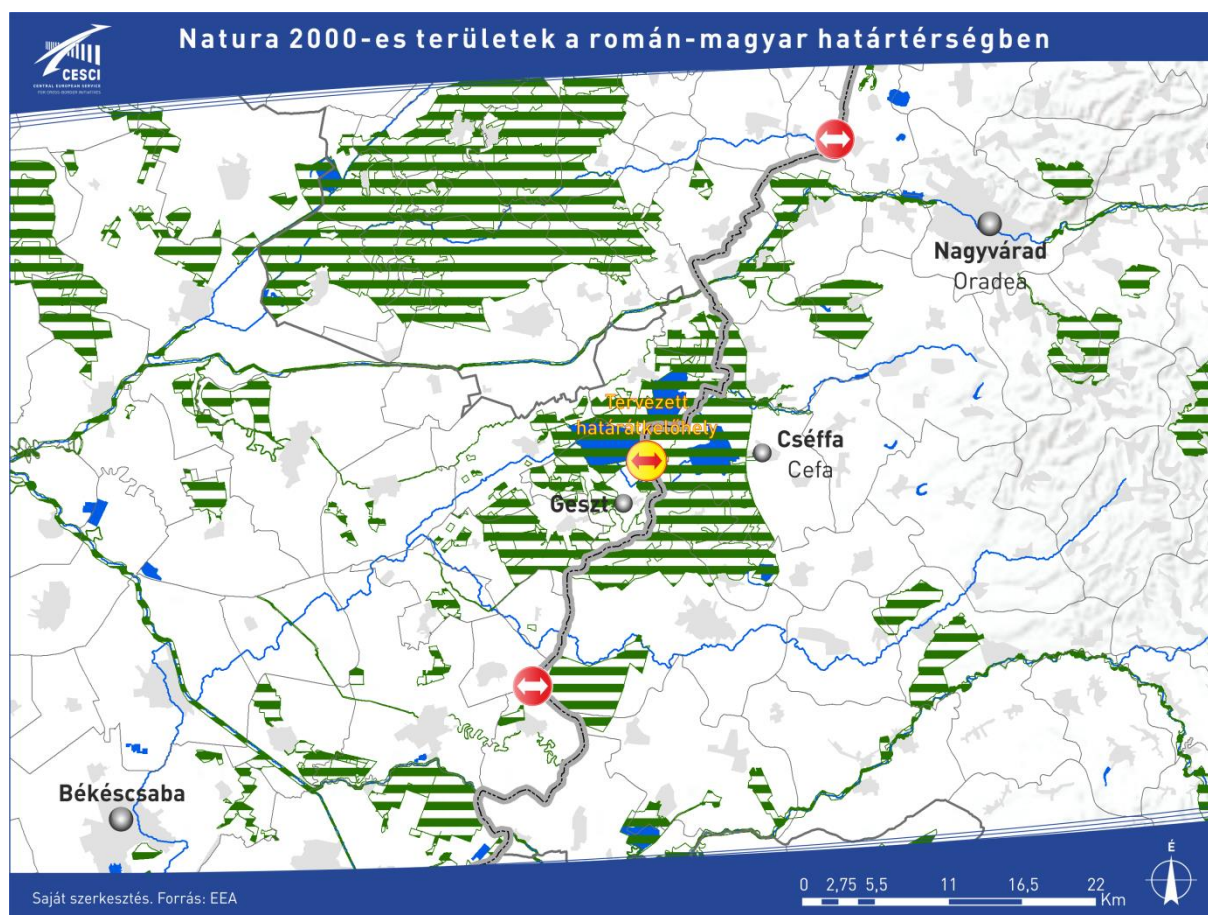
⁶ A következőkben a Geszten és a környező településeken fellelhető természeti értékeket mutatjuk be, amihez a Körös-Maros Nemzeti Park weboldalának információit használtuk fel:

http://kmp.nemzetipark.gov.hu/index.php?pg=menu_1063 (2015. május 12.)

A térség természeti értékei közé tartoznak a Tisza család egykori birtokán telepített, természetközeli állapotú erdők. Az erdők madárvilága is igen gazdag, az énekes fajokon kívül fekete gólya, darázsölyv, és rétisas is fészkel ezekben az erdőkben.

A tárgyalt új átkelő építése a Kis-Sárrét déli részének szikes legelőit érintené. A Szalontai-legelőn az országos szinten rendkívül ritka öldöklő aszat és a fokozottan védett gyapjas gyűszűvirág állományai élnek. A Geszt, Mezőgyán és Nagyszalonta környéki gyepeken az utóbbi években növekedett a tűzokállomány is.

A természeti és táji környezet nem ér véget az államhatárnál. A Cséffai-halastavak – az előbbiekhöz hasonlóan – a Kis-Sárrét mocsarainak lecsapolásával keletkeztek. Részben a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósága kezdeményezésére 2010-ben létrejött a Cséffai Természeti Park (Parcul Natural Cefa), 5002 hektáros területen. A két egybefüggő természetvédelmi oltalmat élvező terület összesen mintegy 13 000 hektáron terül el. A Kis-Sárrét két oldalának egybefüggő jellegét jól szemléltetik a tájegységen létrehozott NATURA 2000 területek – noha azok a két park által lehatárolt területen kívüli részekre is kiterjednek.

9. ábra: NATURA 2000 hálózathoz tartozó területek a megfigyelt térségben

A NATURA 2000 hálózathoz tartozó területeken csak olyan beavatkozás támogatható, amely a védett területek természeti céljainak megvalósulását nem veszélyezteti⁷. Tekintettel arra, hogy a

⁷ Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 8. § (2). bekezdés; http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0400275.KOR (2015. május 12.)

tervezett új átkelő, és a kapcsolódó útépítések kizárólag NATURA 2000 területen zajlanának, bizonyítani kell az adott beruházásról, hogy az a tájegység természet közeli állapotának megőrzését támogatja.

Ugyanakkor a vonatkozó kormányrendelet 4. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a NATURA 2000 területek lehatárolásának egyik célja a megőrizni szándékozott állapotot fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása. Mivel az új út a tájgazdálkodási, halgazdálkodási tevékenységek összehangolása, illetve az ökoturizmus feltételeinek javulása révén hozzájárulna a térség természeti állapotát fenntartó gazdasági tevékenységek bővüléséhez, ez alapot adhat az út természeti jelentőségének alátámasztásához is.

A Geszt és Cséffa közötti átkelő megépítése a térség fokozottan védett területeit (Ugrai-rét, Sző-rét, halastavak) nem érintené.

Véleményünk szerint az új átmenet mérsékelt környezeti kockázatot hordoz magában. Az új út nyomvonala már létező földút mentén haladna, csekély mértékű degradáció a nyomvonal szélesítéséből adódna. Az átmenet mikro-térségi funkciója, valamint a súlykorlátozás miatt nem prognosztizálható olyan nagyléptékű átmenő forgalom, ami veszélyt jelentene a környezetre.

ÖSSZEGZÉS

A magyar-román államhatár évtizedekig erős elválasztó szerepet töltött be, azonban napjainkban a határ ellégiesedésének folyamata jellemző. Ebből a folyamatból Geszt és Cséffa lakói keveset érezkelhettek, mivel a szomszédos országba csak komoly kerülőút megtétele árán juthattak el. Az új átkelő elsődleges célja a közvetlen átjárás lehetőségének megteremtése, ami optimális esetben további kedvező társadalmi-gazdasági hatásokkal is jár majd.

A beruházás közvetlenül igen kevés embert érint; Geszten és Cséffán összesen alig háromezren laknak. A környező községekkel együtt (Mezőgyán, Zsadány, Oláhszentmiklós) sem éri el a kedvezményezett területen élők száma a tízezret. Ugyanakkor leszögezhető, hogy Geszt megközelíthetőségének javítása a község turisztikai és történelmi jelentőségéből adódóan túlmutat a helyi érdekeken. A gazdasági integráció pedig a térség hátrányos foglalkoztatási helyzetének javulását idézheti elő.

A kérdéses közúti határátkelő létesítése melletti legfontosabb érvek és a kapcsolódó vitapontok a következők.

A) A határ átjárhatóságának javítása

Az Ártánd és Nagyszalonta közötti határszakaszt a körösnagyharsányi és a geszti átkelő megközelítőleg egyforma távolságokban harmadolná, ami hálózati szempontból optimális és költséghatékony megoldás. Az említett alternatívák egyike se tudná betölteni hasonló hatékonysággal ezt a funkciót.

Ugyanakkor a két kis lélekszámú települést összekötő új út nagyobb térbeli integráló erővel bíró települések között nem teremt új kapcsolatot, miközben a beruházás szükségessé teszi a

kapcsolódó megyei úthálózat jelentős fejlesztését. Az átkelő kialakításának költségei (még a román schengeni csatlakozást feltételezve is) ebből a szempontból indokolatlanul magasnak tűnnek.

B) A kulturális és turisztikai kapcsolatok élénkítése

A geszti Tisza-kastély és a családhoz kapcsolódó kultusz tervezett fejlesztése, valamint a szomszédos Nagyszalonta Arany-kultuszával történő összekapcsolása egyszerre erősítené a magyar többségű bihari város identitását, kulturális és turisztikai szerepkörét, valamint a határon átnyúló turisztikai térség kialakításának esélyét. A nagyszalontai és a geszti turisztikai potenciál egymást erősítő jelleggel bír, ráadásul mindkét település a magyar történelmi, kultúrtörténeti tradíció kiemelt helyszíne, egyfajta kulturális zárandokhelyi potenciállal rendelkezik, ami a térség magyarságának megerősítését is szolgálja.

Ugyanakkor ez a vonatkozás nem a geszt-cséffai, hanem a geszt-nagyszalontai viszonylat megépítését támasztja alá, amelyhez az útkapcsolat szintén jelentős részben rendelkezésre áll, és a nyomvonal csak rövid szakaszon érint természetvédelmi területeket (rövidebb szakaszon, mint a Geszt-Cséffa összekötő út). Ez az út Nagyszalonta térbeli centrális helyzetét jelentősen erősítené, egykori vonzáskörzetének visszaépülését segítené elő, a jelzett kulturális turisztikai kapcsolat pedig funkcionális szerepkörét is javítaná. Nagyszalonta megerősítése a határtérségben magyar érdek.

C) A halfeldolgozási potenciál

A foglalkoztatási szempontból kedvezőtlen helyzetű térség egyik kitörési pontja lehet, ha a két szomszédos tórendszerből kifogott halat helyben fel is dolgoznák, csomagolnák, hűtenék. Mivel a magyarországi viszonyok között a biharugrai halastavak a második legjelentősebb tórendszert jelentik, a cséffai halgazdaság pedig Nyugat-Románia egyik legjelentősebb halászati központja, a két gazdaság együttműködésére közép-európai jelentőségű feldolgozókapacitás telepíthető. A földrajzi közelség lehetővé teszi, hogy ne két külön, hanem egy közös feldolgozó központ létesüljön, amely képes ellátni mindkét ország piacát haláruval. Magyar szempontból az az előnyös, ha ez a halfeldolgozó központ Geszten vagy Zsadányban valósul meg, magyar irányítással, és a román oldal ebbe a központba szállítja a halat feldolgozásra. A gazdasági funkció beemelése a projektbe könnyen igazolhatóvá teszi a tervezett több milliárdos útfejlesztések költségeit.

Ugyanakkor a halfeldolgozó létesítése környezetiterhelés-növekedéssel jár. Geszten történő felépítése a településen jelentős forgalomnövekedést indukálna, a magyar-román viszonylatban komoly teherforgalommal (a 3,5 tonnás súlykorlátozás ebből a szempontból akár problémásnak is nevezhető, hiszen kis kapacitású járművekkel viszonylag nagy forgalmat kellene lebonyolítani). Ez a természetvédelmi területekre is veszélyt jelent. Magának a feldolgozó üzemnek a környezeti költségei is számításba veendőek, és ebből a szempontból megfontolandó, hogy mégse a határ közvetlen közelében, hanem Zsadányban létesüljön. (Biharugrai létesítés esetén a geszti határátkelő irrelevánssá válik ebben a kérdésben.) Illetve a halszállítmányozás gazdaságossága érdekében célszerű lenne biztosítani a lehetőséget 3,5

tonnánál nehezebb tehergépkocsik közlekedéséhez – engedélyhez kötve, amely engedély megadásánál követelmény lenne a szűkebb térség gazdasági érdekeinek érvényesülése.

D) Ökoturisztikai potenciál

A Kis-Sárrét vizes élőhelyei, és természetközeli állapotban lévő erdei a Tiszántúl legértékesebb természeti kincsei közé tartoznak. A két szomszédos törendszer egyben ritka madárfajok átvonuló és költő helye is, aminek bizonyos mértékű turisztikai vonzereje is van. A kis forgalmú átkelő könnyebben elérhetővé teszi ezeket a megfigyelőhelyeket, a két halgazdaság a nemzeti parkkal közösen, határon átnyúló projektek segítségével kialakíthatja az ökoturisztikai infrastruktúrát, tanösvényekkel, szálláshelyekkel, megfigyelési pontokkal, ami a foglalkoztatási helyzet javulását eredményezi.

Ugyanakkor kérdéses, hogy az ökoturizmus iránt érdeklődő, meglehetősen korlátozott számú potenciális turista által generált bevételek arányban állnak-e a fejlesztés bekerülési költségeivel.

További veszélyként azonosítható be, ha Románia nem válik a Schengeni Övezet tagjává az elkövetkező években sem. Ez a létesítendő út mellett határátkelő létesítését is szükségessé tenné, növelve a projekt költségeit, és újabb fenntartási költségeket teremtve. Ugyanakkor állandó határállomás nyitásával a helyi munkaerő-kereslet növekedésével javulhatna a község foglalkoztatási helyzete.

A fentiekre tekintettel úgy látjuk, a Geszt és Cséffa között megépíteni tervezett új közúti kapcsolat az alábbi feltételekkel támogatandó:

- a két szomszédos halgazdaság együttműködésében létesüljön közös halfeldolgozó a magyar oldalon (optimális esetben Zsadányon), a természetvédelmi követelmények maximális figyelembe vételével;
- amennyiben a halfeldolgozó a határ közvetlen közelében létesül, javasoljuk megvizsgálni egy Gesztet délről elkerülő útkapcsolat kiépítésének lehetőségét;
- a két halgazdaság részvételével egyben kezdődjön meg egy integrált ökoturisztikai fejlesztés;
- a határ menti hálózati kapcsolatok kialakításánál szorgalmazni kell, hogy a Geszt-Cséffa útról épüljön egy, a gyors eljutást lehetővé tevő kapcsolat (Marciháza érintésével) Nagyszalontára.

A fenti feltételekkel a tervezett határátkelő képes megfelelni mind a gazdaságosság követelményének, mind a szükséges és szerves térkapcsolatok relevanciájának, mind a magyar nemzeti érdekeknek.